Un aspect al morfosintaxei textelor religioase din secolul al XVI-lea: construcţia pasivă

Luminiţa HOARŢĂ CĂRĂUŞU

Es handelt sich, in dieser Arbeit, um ein Konzept der rumänischen Grammatik, beziehungsweise Vox oder Diathese. Dieses Konzept „bezeichnet ein Verhältnis zwischen dem mitgeteilten Geschehnis und seinen Teilnehmern; der logisch erste Teilnehmer, das Subjekt, kann Agens des Geschehnisses sein (Vox activa), Gegenstand des Geschehnisses (Vox passiva) oder Agens und Gegenstand zugleich (Vox media, einschliesslich Reflexivum)" (Coseriu, 1976: 79).

Problema construcţiei pasive a prilejuit numeroase discuţii, pasivul şi pasivizarea constituind „un teren propice pentru consideraţii şi speculaţii lingvistice, logice, ontologice, filosofice etc" (Frâncu, 1997: 327).

A. În ***gramatica sincronică descriptivă, de tip tradiţional***[1], se consideră că „diateza pasivă arată că subiectul gramatical suferă acţiunea, iar autorul, cînd este exprimat, e redat prin complementul de agent" (GA, 1966: 208). Se opinează, de asemenea, că „pasivul apare numai la verbele tranzitive" şi că el „se exprimă cu ajutorul verbului *a fi* şi cu participiul verbului de conjugat", aceasta fiind forma specifică a diatezei pasive, „formă distinctă de a celorlalte două diateze: activă şi pasivă" (GA, 1966: 208). Pasivul mai poate fi exprimat şi prin verbe construite cu pronume reflexive în acuzativ: *cartea **se citeşte** uşor* (de public). Această formă a pasivului este numită „pasivul reflexiv" şi ea este reprezentată de „verbele construite cu pronume reflexive care, datorită sensului lor (pasiv), pot fi înlocuite cu aceleaşi verbe la diateza pasivă cu *a fi*" (GA, 1966: 210).

În ediţia nouă a *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, forma pasivă cu pronume reflexiv este numită „varianta reflexiv-pasivă": „*Echipa bucureşteană construieşte podul*. (activ) versus *Podul se construieşte de către echipa bucureşteană*. (pasiv, în varianta reflexiv-pasivă) (GALR, 2005, 1: 480), considerîndu-se, totuşi, că „pasivul şi impersonalul subordonează şi unele tipuri de reflexiv: ***reflexivul pasiv*** şi ***reflexivul impersonal***" (GALR, 2005, 1: 482).

[1] Referitor la perspectiva gramaticii generativ- transformaţionale şi a interpretărilor semanticiste asupra pasivului, vezi Hoarţă Cărăuşu, 2007: 185-192.

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

Pasivul este tratat, în aceeaşi lucrare, ca o *construcţie pasivă*, care se deosebeşte de construcţia activă printr-o organizare sintactică proprie, prin forma verbului ,,iar, în plan pragmatic prin componentul diferit spre care se organizează interesul comunicativ" (GALR, 2005, 2: 131).

Construcţia pasivă este caracterizată, în raport cu activul, prin următoarele trăsături:

1) subiectul din construcţia activă trece într-o poziţie postverbală de complement prepoziţional al verbului, aşa-numitul complement de agent, noua poziţie avînd statut de complinire facultativă;

2) complementul direct din construcţia activă se „externalizează" ca subiect, schimbîndu-şi ierarhia sintactică;

3) trăsătura 2) are ca efect *intranzitivitatea verbului*, care, contextual, pierde capacitatea de a-şi ataşa un complement al tranzitivităţii forte, dar păstrîndu-şi capacitatea de a-şi ataşa complemente ale tranzitivităţii slabe: complementul secundar (*Elevul a fost întrebat* ***rezultatul***) sau complementul predicativ al obiectului (*Ion a fost ales* ***director***) (GALR, 2005, 2: 132).

În funcţie de forma şi caracteristicile mărcii pasive, se distinge *pasivul marcat* de *pasivul nemarcat* (numit şi pasiv lexical sau cu marcă zero), iar în cadrul pasivului marcat se distinge *pasivul cu operatorul* ***a fi*** de *pasivul-reflexiv* (GALR, 2005, 2: 132). Din punct de vedere morfologic, datorită faptului că, în cadrul categoriei gramaticale a diatezei, există mai multe morfeme care marchează aceeaşi diateză, deci „mai multe mijloace formale de transmitere a aceleiaşi informaţii gramaticale de tip categorial", cele două forme distincte ale diatezei pasive, pasivul cu operatorul *a fi* şi pasivul-reflexiv sînt considerate „forme sinonime din punct de vedere morfologic" (Hoarţă Lăzărescu, 1999: 23).

Formele cu auxiliarul *a fi* şi cea cu pronumele reflexiv *se* ale diatezei pasive se află, la o primă vedere, într-o relaţie de sinonimie morfologică totală. Diferenţele dintre cele două forme verbale se manifestă, însă, în cadrul diferitelor stiluri funcţionale şi în interiorul diverselor variante ale limbii. Pasivul cu *a fi* , avînd complementul de agent exprimat, prezintă un grad redus de ambiguitate, motiv pentru care este folosit preponderent în texte aparţinînd stilului ştiinţific, în general variantei literare a limbii române. Aceasta nu înseamnă că pasivul cu operatorul *a fi* nu este folosit şi în alte stiluri funcţionale şi variante ale limbii române.

Pasivul cu pronumele reflexiv *se*, cu complementul de agent, de obicei, neexprimat are un oarecare grad de ambiguitate, datorat nu atît neexprimării curente a complementului de agent, cît posibilităţii confundării diatezei pasive cu alte diateze. Această formă de pasiv predomină în stilul beletristic, şi, în general, în limba vorbită (Hoarţă Lăzărescu, 1999: 23).

A fi, ca operator al pasivului, este substituibil cu alte verbe, sinonime şi mai puţin sinonime: *a veni* (*Înainte de folosire, cratiţa* ***vine unsă*** *cu unt*); *a se afla* (*Documentaţia* ***se află depusă*** *la primărie*); vezi şi verbe copulative sau modale

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

(*Actorul **rămîne** / **a devenit apreciat** de public*), (*Averea **pare** bine **gospodărită** de noul proprietar*) (GALR, 2005, 2: 133). Referitor la existenţa sau nonexistenţa în limba română a unui pasiv cu operatorul *a veni*, menţionăm că I. Iordan (Iordan, 1950) consemnează unele „urme" de pasiv cu auxiliarul *a veni*, în construcţii populare şi de limbă vorbită: *Grinda aceea **vine aşezată** aici*. Spre deosebire de I. Iordan, Gabriela Pană Dindelegan (Pană Dindelegan, 2003: 137) consideră că „tiparul cu *a veni* trebuie interpretat mai degrabă ca o înlocuire a verbului *a fi* cu unul dintre sinonimele lui, înlocuire care, în limba populară, s-a produs şi în alte apariţii ale lui *a fi*: *El îmi vine cumnat* „îmi este cumnat", în sprijinul acestei păreri, cercetătoarea în discuţie invocînd şi faptul că „în locul auxiliarului, poate apărea *a se afla*, alt sinonima al lui *a fi,* construit, ca şi *a veni*, tot cu un participiu pasiv" (Pană Dindelegan, 2003: 137): *Faptul **nu se află însemnat** de cronicari*) (GALR 2005, 2: 135) şi că „în locul auxiliarului, pot apărea şi verbe din seria celor copulative, participiul concentrînd întreaga informaţie pasivă (***ajunge / devine / rămîne / pare** invidiat de colegi*)" (Pană Dindelegan, 2003: 137-138). Gabriela Pană Dindelegan este de părere că găsim aici un argument în plus pentru „autonomia morfosintactică a celor două componente din structura pasivului, sensul pasiv concentrîndu-se în matricea semantică a participiului" (Pană Dindelegan, 2003: 138).

Avînd în vedere, pe de o parte, faptul că marca formei prototipice de pasiv (care este *a fi*, şi care „funcţionează ca unic purtător al mărcilor de predicativitate" (GALR, 2005, 2: 134), exterioară participiului, poartă semnele de predicativitate, iar, pe de altă parte, faptul că grupul, în ansamblu, „prezintă semne sintactice de coeziune" (GALR, 2005, 2: 134), autorii *Gramaticii limbii române*, Ediţia Academiei, consideră că interpretarea acestei construcţii impune distingerea a două niveluri de analiză:

a) *un nivel structural*, la care se recunoaşte autonomia componentelor;

b) un nivel funcţional-enunţiativ, la care gruparea funcţionează unitar, constituind un *predicat complex de tip verbal cu operator pasiv* (GALR, 2005, 2: 134).

În privinţa *pasivului-reflexiv*, acesta „se caracterizează prin aceeaşi turnură de propoziţie ca şi pasivul prototipic, adică prin trecerea subiectului activ în poziţia complementului de agent şi prin trecerea complementului direct activ în poziţia de subiect" (GALR, 2005, 2: 135). Această formă a pasivului se diferenţiază de pasivul cu *a fi* prin unele *trăsături de structură* şi prin anumite *trăsături de uz*.

În privinţa trăsăturilor de structură, sînt enumerate următoarele caracteristici:

a) forma verbului / locuţiunii verbale este aceeaşi cu cea a verbului activ, la care se adaugă obligatoriu, ca marcă exterioară verbului, cliticul reflexiv *se* (*Nu **se primesc** contestaţii*);

b) paradigma pasivului-reflexiv este incompletă sub aspectul persoanei, fiind limitată la forme pentru persoanele 3, 6 (GALR, 2005, 2: 135).

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

În ceea ce priveşte trăsăturile de uz, autorii *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, amintesc:

a) pasivul-reflexiv se utilizează de preferinţă în condiţiile neexprimării complementului de agent (*Libertatea este ceva care* ***se cucereşte*** *şi nu ceva care* ***se cere*** *cu insistenţă*), cazurile cu Agent lexicalizat, deşi posibile, fiind rare (*Cererea de recuzare* ***se soluţionează de instanţa judecătorească***);

b) pasivul- reflexiv se preferă în condiţiile nontopicalizării subiectului pasiv, deci cu subiectul într-o poziţie post-verbală (*Se ştie deja* ***premiantul***). Specializarea pasiv-reflexivului pentru construcţia pasivă „non-tematizată" (Pană Dindelegan, 2003: 138) este un fapt *mai recent* de limbă[2]; *mai recente* sînt, în opinia Gabrielei Pană Dindelegan, şi „restrîngerea utilizărilor personale ale pasiv-reflexivului (*pe unde umbli de* ***nu te*** *mai vezi deloc*?, unde *nu te mai vezi* „nu mai eşti văzut"), precum şi specializarea pasiv-reflexivului pentru persoanele 3 şi 6" (Pană Dindelegan, 2003: 138);

c) construcţia pasiv-reflexivă se preferă în condiţiile unui subiect pasiv cu citire „nonindividuală" (*Se caută* ***menajeră***), în timp ce pasivul prototipic este preferat în condiţiile unui subiect cu citire „individuală" (*În acest magazin a fost vîndut deja* ***Luchianul expus***);

d) pasivul-reflexiv este preferat în condiţiile impersonalizării construcţiei (*orice scriitor dă mai mult cînd i* ***se cere***) (GALR, 2005, 2: 136).

Pasivul nemarcat (numit şi *pasivul lexical* sau *pasivul cu marcă zero* (GALR, 2005, 2: 137) are în vedere „formele verbului, toate provenind de la verbe tranzitive, caracterizate prin includerea trăsăturii [+ Pasiv] ca trăsătură semantică inerentă, fără nici o marcă pasivă exterioară" (GALR, 2005, 2: 137). Aparţin pasivului lexical cele mai multe dintre participiile verbelor tranzitive (*avere bine* ***administrată***), precum şi unele dintre supinele provenind de la verbele tranzitive (*Este interzis* ***de utilizat*** *asemenea substanţe de către copii*) (GALR, 2005, 2: 137).

În privinţa complementului de agent, care se constituie în marca principala a diatezei pasive, autorii *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, sînt de părere că acesta „este lexicalizat cu precădere dacă verbul este la diateza pasivă construită cu operatorul pasiv *a fi*, atît la moduri personale, situaţie în care verbul are funcţia sintactică de predicat complex, de ex. *Merele* ***au fost puse*** *în coş de (către) Maria*, cît şi la forme verbale nepersonale, în primul rînd la infinitiv sau gerunziu, de ex. *Pentru un tînăr,* ***a fi îndrumat*** *de (către) o*

[2] Gabriela Pană Dindelegan consideră că, spre deosebire de pasivul-reflexiv, pasivul cu auxiliar „este o realizare *veche* a pasivului, avînd aceeaşi istorie şi caracterizîndu-se prin aceeaşi continuitate ca în celelalte limbi romanice"; autoarea în discuţie consideră că „o excerptare (chiar şi sumară) a unor categorii diferite de texte din limba secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea evidenţiază o *circulaţie curentă* a pasivului cu auxiliar, construcţia cu auxiliar apărînd atît în texte traduse, cît şi în texte originale (scrisori particulare, predoslovii)"; de asemenea, autoarea în discuţie este de părere că „limba veche utilizează *paralel şi sinonimic* ambele forme ale pasivului, fără nici o deosebire de tematizare, de particularităţi selecţionale sau de actualizare / neactualizare a agentului" (Pană Dindelegan, 2003: 134, 138).

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

persoană competentă este o mare şansă (unde infinitivul pasiv are funcţia sintactică de subiect)*, **Fiind considerat** talentat de (către) un mare pianist, X. a dat examen la Conservator* (unde gerunziul pasiv are funcţia sintactică de circumstanţial de cauză), dar şi, mai rar, la supin, de ex. *A fost uşor **de înţeles** de către toţi studenţii cursul acesta*, precum şi la participiu, de ex. *Trebuie **lămurită** situaţia de (către) cine cunoaşte bine toate detaliile* (construcţii în care şi supinul pasiv, şi participiul pasiv au funcţia sintactică de subiect al unui predicat impersonal)" (GALR, 2005, 2: 433).

Dacă verbul este la pasivul reflexiv (predicat simplu), „complementul de agent se lexicalizează rar, în limba română actuală, această formă a pasivului fiind preferată atunci cînd se consideră că menţionarea autorului acţiunii sau a iniţiatorului procesului nu este necesară în planul comunicării, de ex. ***S-au văzut** uneori în această filozofie specificul englez [...] şi **s-a identificat** în William d'Occam strămoşul îndepărtat al lui Locke ori Hume* (M. Zamfir*, Discursul*), ori atunci cînd în poziţia complementului de agent se subînţelege un cuantificator universal (de tipul „de către toţi/ oricine", respectiv „de către nimeni" în enunţuri negative), de ex. *De la înapoierea tatei, orele de punere în funcţie a uzinei **se respectă** cu sfinţenie.* (I. Gheţie*, Fructul oprit*)" (GALR, 2005, 2: 433).

Există, însă, în opinia aceloraşi autori, enunţuri cu pasiv reflexiv în care figurează şi complement de agent, şi anume:

1. cînd „în poziţia de centru al grupului apare un verb sau o locuţiune verbală (tranzitivă, în formele sale active) care nu acceptă pasivizarea cu auxiliarul *a fi*, ci numai cu pronume reflexiv, mai ales dacă în poziţia sintactică a subiectului este o propoziţie conjuncţională, de ex. ***Aducîndu**-mi-**se aminte** de către un coleg un detaliu / să precizez un detaliu, revin asupra problemei*";

2. În construcţiile pasive în care „pasivul cu pronume reflexiv şi cel cu operatorul de pasivizare sînt în variaţie liberă, de ex. *Aprobarea **se va semna** / **va fi semnată** de (către) director / de (către) cine e împuternicit*" (GALR, 2005, 2: 434).

Caracteristica pragmatică generală a pasivului este, în opinia autorilor *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, „reorientarea / deplasarea interesului comunicativ de la nominalul-Agent spre nominalul-Pacient" (GALR, 2005, 2: 140): „**B**: şi diferă. + acum sincer vorbind ↑ nu ştiu cît ar costa ↑ dac-ar costa foarti mult sî ↑ autentifici contractu' di închirieri la notariat. + dacî *sî taxezî* la valoarea apartamentului ↑ sau o taxî fixî care-o percep pentru autentificări. **A**: da." (Hoarţă Cărăuşu, 2005: 184).

Pasivul, alături de topică şi negaţie, este „un instrument sintactic care poate contribui la atingerea persuasiunii" (Niculescu-Gorpin), îndeplinind o importantă funcţie retorică.

În privinţa caracteristicilor în plan comunicativ-pragmatic ale complementului de agent, autorii *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, consideră că „informaţia adusă de complementul de agent este de natură

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

rematică", care presupune „o repoziţionare a Pacientului prin plasarea sa în poziţie tematică, adică în poziţia sintactică a subiectului". Doar în enunţuri emfatice, „această poziţie sintactică este „tematizată", prin inversarea topicii (în general, cu intenţie polemică): ***De Mozart*** *[nu de cine crezi tu] a fost compus acest concert*" (GALR, 2005, 2: 435).

B. În ***lucrările de gramatică istorică, cu referire specială la morfosintaxa limbii române dintre 1521 şi 1640***, se consideră că pasivul se exprimă prin două forme: *pasivul cu realizare reflexivă* şi *pasivul cu verbul auxiliar* ***a fi***. Gabriela Pană Dindelegan este de părere că textele religioase traduse „atestă circulaţia paralelă a celor două forme de pasiv" (Pană Dindelegan, 2003: 136).

1. Pasivul cu pronume reflexiv

Reflexivul cu valoare pasivă „este mult mai frecvent decît astăzi" (Frâncu, 2009: 90). Aceeaşi opinie are şi Gabriela Pană Dindelegan care opinează că aşa-numita „construcţie reflexiv-pasivă" este „mai frecventă în limba veche decît în limba cultă actuală" (Pană Dindelegan, 2003: 136):

> „*Nu se va da* aceştii rude nece un semn" (Coresi, 1989: 89);
>
> „Iară cine n'are şi cît are, *lua-se-va*[3] de la el" (Coresi, 1989: 79);
>
> „În ce măsură veţi măsura, *măsura-se-va* voao şi *se va adauge* voao ce auziţi" (Coresi, 1989: 79).

Specifice exemplelor anterioare sînt *valoarea principal-pasivă* şi cea *secundar-impersonală*. În privinţa pasivului cu pronume reflexiv, Gabriela Pană Dindelegan vorbeşte despre o aşa-zisă „exprimare solidară a valorilor „pasivă" şi „impersonală", susţinînd ideea existenţei unei valori „impersonal-pasive" (Pană Dindelegan, 2003: 96), datorată „absenţei agentului, precum şi utilizării numai la persoana a treia" (Pană Dindelegan, 2003: 136). Şi în *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, ediţia nouă (GALR 2005: 141) se vorbeşte despre un aşa-numit „pasiv-impersonal", care se deosebeşte de impersonal prin faptul că „paradigma pasiv-impersonală poate avea două forme, pentru persoanele 3 şi 6 (*Se ştie rezultatul – Se ştiu rezultatele)*, în timp ce paradigma impersonală are o unică formă de persoana a 3-a (*Se merge pe jos*)" (GALR, 2005: 142).

În privinţa *exprimării-neexprimării complementului de agent* la forma pasivului cu pronume reflexiv, C. Frâncu este de părere că reflexivul cu valoare

[3] Referitor la postpunerea cliticelor pronominale şi a auxiliarului în limba română veche, Gabriela Pană Dindelegan îşi exprimă ideea potrivit căreia „în limba veche, construcţii de tipul : făcut-am, spusu-ţi-l-am, închinare-aş, pedepsi-l-voi, cu cliticul postpus / cu cliticele pronominale postpuse şi cu auxiliarul postpus sînt curente" (Pană Dindelegan, 2003: 139). Se ştie că „în latină şi în primele faze ale limbilor romanice se obişnuia a pune întîi cuvîntul accentuat şi apoi pe cel neaccentuat (o conjuncţie, adverb sau un pronume aton)" (Frâncu, 1982: 83). După cum a arătat W. Meyer-Lübke (*Zur Stellung der tonlosen Objektspronomina*), „pronumele personale atone erau întotdeauna enclitice în latină şi în alte limbi indoeuropene, situaţie păstrată de limbile romanice în faza lor primitivă" (Meyer Lübke apud Frâncu, 1982: 83); „în româna veche din secolul al XVI-lea encliza pronumelor atone era foarte frecventă atît în textele bisericeşti, cît şi în documentele particulare" (Frâncu, 1982: 83).

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

pasivă „de obicei nu este însoţit de complementul de agent, rămas subînţeles" (Frâncu, 2009: 90). Gabriela Pană Dindelegan consideră că „în construcţia reflexiv-pasivă, exprimarea agentului este mai frecventă în limba veche decît în româna actuală" şi că „spre deosebire de româna actuală, unde construcţia reflexiv-pasivă se utilizează de preferinţă cu agentul neexprimat, în limba veche, exprimarea agentului este la fel de frecventă pentru ambele tipuri de construcţii, neexistînd o specializare în acest sens" (Pană Dindelegan, 2003: 136). În textele religioase traduse avute în vedere în lucrare, am identificat atît exemple în care pasivul reflexiv are complement de agent exprimat, cît şi exemple în care complementul de agent nu se exprimă la această formă a pasivului:

„Şi *se boteza* toţi în reul Iordanului ***de el***" (Coresi, 1989: 71);

„În vremea aceea vine Is. de în Nazaretul Galileiului şi *se boteză* ***de Ioann*** în Iordan." (Coresi, 1989: 79);

„După aceea spic de-aciea *se înple* de grău în spice" (Coresi, 1989: 79);

„*Spurca-se-vor* căile lui în toată vreamia, *lua-se-vor* judecările tale de faţa lui" (Coresi, 1976: 61/25).

2. Pasivul cu verbul auxiliar *a fi*

Pasivul cu verbul auxiliar *a fi*[4] sau perifraza *a fi* + *participiu* este „apărută mai tîrziu pe terenul limbii române, folosită mai rar, din cauza sensului său terminativ dat de participiu: ea exprimă mai mult rezultatul acţiunii decît faptul că subiectul gramatical suferă acţiunea făcută de agent " motiv pentru care, „acest pasiv este „de obicei, însoţit de complementul de agent" (Frâncu, 2009: 91). Oferim exemple din texte vechi religioase în care pasivul cu *a fi* este însoţit sau nu de către complementul de agent:

„Şi *ispitit să fie* ***de bătrîni şi de mai mari preoţi şi de cărtulari*** (Coresi, 1989: 90);

„Iară ceştea ce *sînt* în spini *semănaţi* ce aud cuventul" (Coresi, 1989: 78);

„Şi ceea ce *sînt* pre pămînt bun *semănaţi* ce aud cuventul şi-l priimesc" (Coresi, 1989: 78);

„Şi *aruîncat să fie* în mare şi să te ară săblăzni mîna ta" (Coresi, 1989: 93).

Specifică pasivului cu *a* fi, în textele religioase din secolul al XVI-lea, este atît *postpunerea*[5] *auxiliarului*, cît şi *antepunerea* lui:

„Şi *ucis va fi* şi atreia zi va învie" (Coresi, 1989: 90);

[4] Referitor la modurile şi timpurile la care se poate afla verbul auxiliar *a fi* în construcţia pasivă în discuţie, vezi Minuţ, 2002: 131-133.

[5] Referindu-se la formele de perfect compus cu auxiliarul postpus din limba română veche (1521-1640), C. Frâncu este de părere că „auxiliarul perfectului compus era postpus participiului la început de frază sau de propoziţie, căci regula topicii vechi româneşti şi romanice nu admitea începerea unei structuri sintactice cu un element neaccentuat" (Frâncu, 2009: 113).

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

„Că *lăudat iaste* păcătosul în pohtirile sufletului său" (Coresi, 1976: 60/23);

„Cui veţi lăsa păcatele, *lăsate vor fi*; cui le veţi ţinea, *ţinute vor fi* (Coresi, 1998: 37/5);

„Şi cu aleşii *ales veri fi*" (Coresi, 1976: 87/29);

„De mult să-l chinuiască şi *ocărît fi-va* cum *easte scris*" (Coresi, 1989: 91);

„Ca grăunţul de muştari ce cînd *semănat va fi* în pămînt, mai mică easte de toate seminţele pămîntului" (Coresi, 1989: 79);

„E acestea *scrise sînt* să creadeţi că Iisus iaste fiiul lu Dumnedzeu" (Coresi, 1998: 38/11);

„Şi ucide-vor el cînd *va fi ucis* a treea zi va învie" (Coresi, 1989: 92);

„Derepce *au fost tremis* Ioan Botedzătoriul " (Coresi, 1998: 35/12);

„Multe amu şi alte seamne făcu Iisus naintea ucenicilor lui, ce *nu sînt scrise* în cartea aceasta." (Coresi, 1998: 38/3).

Uneori, formele cu auxiliar postpus pot alterna cu cele cu auxiliar antepus:

„Au doară lumina aprinde-se-va supt ciubăr *pusă să fie* sau supt pat nece într'un chip ce în sveştnic *pusă să fie* nu easte amu taină, ce să nu se ivescă nece *va fi ascunsă*." (Coresi, 1989: 79).

Complementul de agent este introdus în marea majoritate a textelor prin prepoziţiile *de* sau *de către*", el „apărînd, de regulă, după verb, dar fiind şi cazuri cînd precede verbul" (Frâncu, 2009: 179):

„Eu *pus sînt* împărat ***de el***" (Coresi, 1976: 36/6);

„Şi *fu rugatu* ***de episcupii*** din Asia să scrie în aleanul eriticilor lui Corint şi lu Evion (Coresi, 1998: 32/8).

Complementul de agent poate fi precedat şi de către prepoziţia *prin*[6]:

„Întru lume era şi lumea ***prin elu*** *fu făcută* şi lumea pre elu nu cunoscu." (Coresi, 1998: 31/5);

„Toate ***prin elu*** *făcute sînt*" (Coresi, 1998: 33/8).

Pasivul nemarcat, numit şi *pasiv lexical* sau *pasiv cu marcă zero* (GALR, 2005,2: 137) este reprezentat de participiile verbelor tranzitive:

„Şi muiarea oarea carea era de-i cura sînge, de doi-spre-zece ani şi mult *chinuită* de mulţi vraci" (Coresi, 1989: 81);

„Şi cînd aud, aciea vine dracul şi iea cuventul *semănat* întru inimile lor" (Coresi, 1989: 78).

Din *perspectivă sintactică*, în timp ce pasivul reflexiv se constituie într-un „predicat verbal simplu" (GALR, 2005, 2: 244), pasivul cu operatorul *a fi* are funcţia sintactică de *predicat verbal complex.* Structura *predicatului complex* mai poate fi alcătuită (pe lîngă structura „operator pasiv + suport semantic")

[6] Despre prepoziţia *pren* care introduce complementul de agent vorbeşte C. Frâncu: „remarcăm, de asemenea, folosirea complementului de agent generat de reflexivul cu valoare pasivă şi introdus prin prepoziţia *pren*" (Frâncu, 2009: 179).

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

din ”operator modal, operator aspectual, operator copulativ + suport semantic” (GALR, 2005, 2: 253):

”Că *nu putea încăpea* neci pre porţi” (Coresi, 1989: 74);

„Cine *poate lăsa* pecatele, fără unul Dumnezeu” (Coresi, 1989: 74);

„*N-am venit a chema* derepţii ce pecătoşii pre pocăinţă” (Coresi, 1989: 75);

„ Celui *nu-s destoinic* a me pleca să desleg cureaoa călţunului lui” (Coresi, 1989: 71);

„Tu *eşti fiiul* mieu iubit” (Coresi, 1989: 72).

Concluzii

Lucrarea de faţă ia în discuţie problema construcţiei pasive. În lucrare, este tratată problema construcţiei pasive aşa cum este abordată de către autorii *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei, ediţia nouă (GALR, 2005). Astfel, construcţia pasivă se deosebeşte de construcţia activă printr-o organizare sintactică proprie, prin forma verbului, iar, în plan pragmatic, prin comportamentul diferit spre care se organizează interesul comunicativ.

De asemenea, se fac referiri si la pasivul din limba textelor religioase din secolul al XVI-lea, construcţia pasivă concretizîndu-se în două forme: *pasivul cu realizare reflexivă* şi *pasivul cu verbul auxiliar* ***a fi***.

Bibliografie

Izvoare

Coresi, 1976, *Psaltirea slavo-română,1577*, Editura Academiei, Bucureşti, Text stabilit, introducere şi indice Stela Toma

Coresi, 1998, *Tâlcul evangheliilor şi molitevnic românesc*, Editura Academiei, Bucureşti, Ediţie critică de Vladimir Drîmba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie

Coresi, 1989, *Tetravanghelul*, Bucureşti, ediţia Gherasim Timuş Piteşteanu

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa (coordonator), 2005, *Corpus de limbă română vorbită actuală*, Editura Cermi, Iaşi

Lucrări de referinţă

Coseriu, Eugenio, 1976, *Das romanische Verbalsystem*, Verlag Gunter Narr, Tübingen

Frâncu, Constantin, 1982, „Formele verbale şi pronominale cu î-protetic în limba română”, în *Dacoromania, Jahrbuch für östliche Latinität*, V, 1979-1980, Freiburg, p. 81-93

Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi

Frâncu, Cătălina, 1977, Cu privire la pasiv şi la transformarea pasivă în limba română, în LR, nr. 4

GA, 1966: Gramatica limbii române, Editura Academiei, Bucureşti

GALR, 2005: *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 2005, vol 1, 2

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, 2007, „Lumea în pasiv. În problema pasivului şi a transformării pasive în limba română”, în *Rezultate şi perspective actuale ale lingvisticii româneşti şi străine* (coordonator Luminiţa Hoarţă Cărăuşu), Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, p. 185-200

Hoarţă Lăzărescu, Luminiţa, 1999, *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*, Editura Cermi, Iaşi

Iordan, Iorgu, 1950, *Note sintactice*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr. 2

Minuţ, Ana-Maria, 2002, *Morfosintaxa verbului în limba română veche*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi

Niculescu-Gorpin, Anabella-Gloria, *Modalităţi de persuadare şi efectul perlocuţionar în discursul politic*, Internet – http://www. unibuc. ro/eBooks/filologie/dindelegan/39.pdf

Pană Dindelegan, Gabriela, 2003, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti

BDD-A71 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:24 UTC)